

TA'LIMDA MENEJMENTNING AHAMIYATI.

Adamatov Anvar Abloqulovich
Ijtimoiy va siyosiy fanlar institutida
uslubchi lavozimida.

Zamonaviy ta'lim qattiq nazorat va adolatli boshqaruvni talab qiladi. Chunki ta'limda nazorat va boshqaruvning uyg'unligini ta'minlash sifat va samaradorlikning kalitidir. O'zbekiston ta'lim tizimida ta'lim sifati tizimli nazorat qilinmasa, o'quv jarayonida muayyan muammolar yuzaga keladi. Shuning uchun ta'limni boshqarish o'quv jarayonini, ta'lim turini, uning imkoniyatlarini hisobga olishi va shu bilan sifat menejmentining samarali ishlashini ta'minlashi kerakdir. Ta'limda boshqaruv samaradorligi va sifatining o'zgarishi to'g'ri tanlangan boshqaruv modeli va uni uzluksiz ta'lim tizimida izchil qo'llash amaliyoti bilan bog'liqdir. Zero, "Islohotlar muvaffaqiyati, mamlakatimizning dunyoning rivojlangan, zamonaviy davlatlari qatoridan munosib o'rin egallashi ilm-fan va ta'lim rivoji, bu borada jahon miqyosida raqobatlasha olishimiz bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. Shuningdek, u ta'limning ijtimoiy taraqqiyotga ta'sirini ko'rsatadi.

O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida ta'lim tizimini isloh qilish, sifatli ta'lim tuzilmasini yaratish, uzluksiz ta'limni yangi samarali jarayonga aylantirish masalalari tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bu vazifalar ta'lim ustidan adolatli boshqaruv va universal nazorat tizimini rivojlantirish va mavjud shakllarni takomillashtirishni taqozo etadi. Shu bois, bugungi kunda uzluksiz ta'lim sifatini oshirish, uning imkoniyatlarini kengaytirish, samaradorlikni oshirish maqsadida nazorat va boshqaruv jarayonini isloh qilish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar va yangicha yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Dunyoning barcha mamlakatlarida ta'lim sifatini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Ta'lim muassasasining sifat menejmenti ta'limni tashkil etish, ta'minlash va boshqarish jarayonini o'z ichiga olgan va asosan o'quv jarayoni bilan bog'liq bo'lgan murakkab tizimdir. Ta'lim sifati bo'yicha tadqiqot olib borgan tadqiqotchilarimizning fikricha, "Ta'limda menejmentning maqsadi o'quvchilarning umumiy boshqaruv nazariyasi bo'yicha bilim saviyasini oshirish, ularda bu bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyatini shakllantirishdan iboratdir". Boshqacha aytganda, asosiy e'tibor o'quvchilarning bilimni oshirish, olgan bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyatini yuzaga chiqarishga qaratilishi kerakdir.

Ta'limda nazorat va boshqaruv tizimi professional, ochiq, oshkora va adolatli, mantiqiy izchillik bilan tashkil etilishi muhim ahamiyatga egadir. Binobarin, ta'lim muassasasida ishning qanchalik to'g'ri yo'lga qo'yilganligi, boshqaruv modelining to'g'ri tanlanganligi, ta'lim sifatini nazorat qilishning adolatli tashkil etilganligi ta'lim

samaradorligiga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, davlat ta'lim tizimi uchun tashqi nazorat mexanizmlari ishlab chiqilib, ular orqali ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazish va monitoring qilish amalga oshirilmoqda. Sertifikatlashtirish orqali menejmentni o'rganish, nazorat qilish va unga ta'sir ko'rsatish tartiblari har yili takomillashtirilib, xalqaro standartlarga moslashtirilmoqda. Ta'lim muassasalarida bunday ishlar ichki nazorat bo'limlarini halol va qonuniy ishlashga, o'qituvchilarni yanada puxta ishlashga, kamchiliklarni aniqlashga, kamchiliklarni bartaraf etishga chorlaydi.

Boshqa bir tadqiqotchining fikricha, "ta'lim sifati muammolarini hal qilishda tizimli yondashuvdan foydalangan holda barcha omillarni birgalikda boshqarish zarurdir. Ushbu zanjirdan biron-bir omilning yo'qolishi ta'lim sifatini boshqarish tizimining buzilishiga olib keladi. Olingan ma'lumotlar asosida ta'lim sifati va samarali boshqaruvini tahlil qilish ta'limning bir qator sifat xususiyatlarini aniqlashni taqozo etadi". Binobarin, ta'lim sifati uni tahlil qilish va nazorat qilish samaradorligini oshirishga, uning natijalari asosida boshqaruvni tashkil etishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Darhaqiqat, tizimli yondashuv va aniq tahlil boshqaruvning zaif tomonlari va nazorat mexanizmlarini ishlab chiqish uchun asos bo'ladi.

Ta'lim mamlakat iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyotining poydevori bo'lgani uchun har doim diqqat markazida ijtimoiy tuzilmalarni insonparvarlashtirishda yangi tamoyillarga asoslanish, bozor iqtisodiyoti munosabati qonunlari, mafkuraviy va axloqiy tamoyillarning o'zgarishi ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, bolalarning nazoratsizligi, oilalarning ajralib ketish muammolarini ham yechimini topishga qaratilgan chora va tadbirlarni ishlab chiqishga asos bo'lmoqda. Bu holatda birinchi navbatda, bolalar, so'ngra esa kattalar ijtimoiy yordamga muhtojdirlar. Bunday sharoitlarda jamiyatning ijtimoiy muammolari bilan bog'liq bo'lgan pedagogik masalalarni hal qiluvchi, uning ijtimoiylashuvi jarayonida shaxsga yordam beruvchi mutaxassis sifatida ijtimoiy pedagogga talab paydo bo'ldi.

Har qanday mamlakatning kuchi uning, fuqarolarining ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi. Fuqarolarning ma'naviy etukligi, intellektual salohiyati esa ta'lim tizimining mazmuni, shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma'naviy shart-sharoitlarning mavjudligi, jamiyatda qaror topgan ijtimoiy sog'lom muhit darajasi, ijtimoiy munosabatlar mazmuni, shuningdek, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy e'tiqodlari asosida shakllantiriladi. Ta'lim va tarbiya har qanday jamiyatning ajralmas tarkibiy qismi, madaniyatining ko'rsatkichi va taraqqiyotining asosidir. U ijtimoiy tajriba, ma'naviy-axloqiy va madaniy an'analarning birligini va vorisiyligini hamda jamiyat rivojini ta'minlaydi

Ta'lim menejmentining paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichiga bir nazar tashlasak qadim tarixga egadir, ammo boshqaruv nazariyasi faqat 20-asr boshlarida

rivojlana boshladi. "Management" inglizcha soʻzdan olinga boʻlib oʻzbek tilida boshqaruvni tashkil qilish, rahbarlik qilish maʼnosida tarjima qilinadi. Umumiy rejada menejment boshqaruvni bildiradi, yaʼni u yoki bu faoliyat turini (tashkil etishni va rahbarlik qilishni) iqtisodiy, moliyani va boshqa inson hayotidagi ishbilarmonlik sohasini tashkil qilish va boshqarishni bildiradi. Amerika Qoʻshma Shtatlarda 20-asrning boshlarida ilmiy boshqaruv maktablari evolyutsiyasi boshlangan qulay sharoitlar yuzaga keldi. Demokratik mamlakatda ulkan mehnat bozori paydo boʻldi. Taʼlimning mavjudligi koʻplab aqlli odamlarga fazilatlarini namoyon etishga yordam berdi. Rahbarlikning yangi usullari talab qilindi. 1911 yilda Frederik Teylorning "Printsiplar" kitobi, Bu yangi fan -etakchilik sohasida tadqiqotlar uchun asos yaratdi. Guruh taʼsirining odamlarning mehnatga boʻlgan munosabatini oʻzgartirishi mumkinligini isbotladi .

Menejer turli sohalar boʻyicha bilimlarga ega boʻlishi va amalda tasdiqlangan usullarni qoʻllashi kerakdir. Maktab yirik sanoat ishlab chiqarishida hamma joyda paydo boʻladigan bir qator muhim boshqaruv muammolarini hal qildi. Menejmentda eng asosiy vazifa - bu odamlar bilan ishlashdir. Menejment haqidagi keltirilgan tavsiflar shundan dalolat beradiki, u boshqaruv maʼnosini bildira turib, maʼmuriy buyruqbozlik iqtisodi boshqaruvdan tubdan farq qiladi. Bu farqlar quyidagicha:

Birinchi farq - bu bozor iqtisodiyotiga taalluqli boʻlib, maʼmuriy buyruqbozlik xoʻjalikni reja asosida olib borish tizimi emasdir.

Ikkinchi farq - birinchi farqdan kelib chiqadiki, yaʼni taraqqiy topgan davlatlarda menejment iqtisodiy boshqaruv usuli hisoblanadi.

Uchinchi farq - menejmentni sotsialistik tizim boshqaruvidan farqini oxirgi toʻrtta tavsifni birlashtirish asosida aniqlash mumkin.

Uni "menejment - bu samarali boshqaruv fani va sanʼati"dir deyish mumkindir. Bunday boshqaruv bu kabi mehnat bilan shugʻullanuvchilarning yuqori malakasi, yaʼni menejerlar hisobiga, ularning bilimdonligi, faol ijodiy ishi, tashabbuskorligi, fikr yuritishining egiluvchanligi, taktik va strategik masalalarni echishdagi qobiliyati, odamlar bilan bevosita ishlay olishi hisobiga amalga oshadi. Oksford izohli lugʻatida menejment tavsifi quyidagi oddiy soʻz bilan ifodalangan. Unda "Menejment - bu maʼmuriy ishni bajarishdagi alohida qobiliyat va bilimdonlikdir", - deyilgan.

Hozirgi davrda menejment - boshqaruviga qoʻyiladigan turli talablarni, yaʼni ish usuliga, ishni olib bora olish qobiliyatiga, odamlar harakatini birgalikdagi faoliyatda toʻgʻri yoʻnaltirish sanʼati va fanga qoʻyiladigan talablarni qattiq maʼmuriy talabsiz belgilangan maqsadning bajarilishini oʻzida aks ettiradi.

Yuqoridagi sifatlarga qoʻshimcha qilib, hozirgi zamon menejmenti taraqqiy topgan davlatlardagi 2 ta tavsifini ham keltirish oʻrinlidir:

Taʼlimni boshqarish qonuniyatlari boshqaruv jarayonida turli elementlar va hodisalarning obyektiv ravishda mavjud boʻlgan, takrorlanuvchi oʻzaro aloqalarini aks

ettiradi. Ular umumiy va xususiyga bo'linadi. Umumiy qonuniyatlar boshqaruvning barcha tizimlariga xos bo'lsa, xususiylari ayrim ta'lim tashkilotlari va muassasalarining amal qilishi bilan bog'liqdir.

Xulosa o'rida aytish mumkinki, bugungi kunda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan kelib chiqib, ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, kadrlar tayyorlash tizimini tubdan qayta ko'rib chiqish, xalqaro andozalar darajasida ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish bo'yicha zarur ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bois ta'lim sifatini ta'minlash va uni milliy ta'lim tizimiga joriy etish uchun ilg'or xorijiy davlatlarning nazorat va boshqaruv tuzilmalarini takomillashtirishning tashkiliy-pedagogik xususiyatlarini o'rganish dolzarb vazifalardan biri hisoblanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Babayeva Dono Razzaqovna, Abdullayeva Masuda Abdubannaevna, Jumasheva Gulnara Xamidullaevna. Maktabgacha ta'limni boshqarishning ilmiy asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2020. - B. 75.
2. Н.Ф.Ткач. Стратегическое управление в образовании: Учебное пособие для управленческих кадров / Н.Ф. Ткач, С.В. Шишов - Мурманск; Хельсинки: НИЦ "Пазори", 2000.
3. И.Н. Герчикова. Менеджмент: Учебник. - 4-йе изд., перераб. и доп. - М.: Йунити-Дана, 2009.
4. В.П. Симонов. Педагогический менеджмент: Ноу-хау в образовании: учебное пособие / В.П. Симонов. - М., Высшее образование, 2007. - 357 с.
5. Ю.В Полякова. Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности организации [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.msnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66548.doc.htm
6. О.С.Виханский, А. Наумов Менеджмент: Учебник для вузов по эконб. спес. и направл. - Трете изде. - М.: Гардарика, 2008. - С.214.
7. Менеджмент средней и высшей школы: 100 новых понятий: Сравнительный словарь на русском и немецком языке / Авторы-издатели: О. Грауман, Р.В. Кек, М.Н. Певзнер, А.Г. Ширин. - Хильдесхайм, Германия, 2004.